

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО

ПРЕДАВАНЕ НА СЪД
И
ПОДГОТВИТЕЛНИ ДЕЙСТВИЯ
ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО
В СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ

АВТОРЕФЕРАТ

на

Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ Професионално направление 3.6. Право

Научна специалност „Наказателен процес“

Изготвил: Христо Георгиев Кутиев

Научен ръководител: проф. д-р Гергана Маринова

София
2024

Дисертационният труд е с обем от 288 страници и съдържа увод, изложение обособено в две глави, заключение, използвана научна литература - заглавия на български и чужд език, интернет източници. Обсъден е на заседание на секция „Наказателноправни науки" при ИДП при БАН, проведено на 28.10.2024 г., на което е взето решение да се предложи за публична защита.

Със заповед на директора на ИДП при БАН № РД-09-86 от 05.11.2024 г., трудът е насочен за публична защита на 23.12.2024 г., пред научно жури в следния състав:

Вътрешни членове:

проф. д-р Гергана Маринова Маринова
доц. д-р Екатерина Салкова Гетова
резервен член: доц. д-р Иван Петров Видолов

Външни членове:

проф. д.ю.н. Георги Иванов Митов от СУ „Св. Климент Охридски"
доц. д-р Даниела Севдалинова Дончева от ПУ „Паисий Хилендарски"
доц. д-р Иван Христов Ранчев от ПУ „Паисий Хилендарски"
резервен член: доц. д-р Николета Кирилова Кузманова от СУ „Св. Климент Охридски"

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Обща характеристика на дисертационния труд…….……4

1. Актуалност на изследването…….5
2. Теоретична и практическа значимост…….……..6
3. Обект и предмет на научното изследване…….……...7
4. Цели и задачи на научното изследване…….……7
5. Методи на научното изследване…….……..7
6. Обем и структура на дисертационния труд…….……9

II. Съдържание на дисертационния труд……..…….……10

1. Увод…….……..10
2. Глава първа……..……..…….……..10
3. Глава втора……...……14
4. Заключение……...……24

III. Научни приноси……..25

IV. Публикации по темата на дисертацията…….27

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на изследването

Актуалността на изследваната темата произтича от необходимостта от научен труд, който да разгледа и анализира въвеждането, приложението и резултатите от действието на стадия „Предаване на съд и подготвителни действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“ в съвременните му измерения. Седем години след промените в НПК с ДВ бр. 63 от 5 ноември 2017 г., монографията на проф. Костадин Кочев от 1984 г., остава единственото комплексно изследване на въпросите на предаването на обвиняемия на съд, като много от анализите и изводите в неговия труд запазват своята актуалност, отнесени към характеристиките на института в днешните му форма и вид.

Необходимостта от актуален дисертационен труд е естествено породена от липсата на относително цялостен труд, посветен на изследвания институт след 2017 г. Трябва да се отбележи приносът на съвременните българските учени – проф. д.ю.н. Георги Митов, проф. д.ю.н. Маргарита Чинова, проф. д-р Гергана Маринова, доц. д-р Екатерина Салкова, доц. д-р Иван Ранчев, д-р Боян Бележков както и съдиите Лада Паунова, Павлина Панова, Виолета Магдалинчева, Иво Хинов, които са ангажирали своите научни занимания и практика с разглежданата проблематика.

Принципните положения, които стоят в основата на изследвания стадий „подготвителни действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“ - изпълнение на основната задача на наказателния процес за разкриване на обективната истина, гарантиране правото на обвиняемия на защита, осъществяване на ефективен съдебен контрол, постановяване на правилна,

законосъобразна и справедлива присъда - намират най-пълно проявление именно в съдебната фаза на процеса. Тяхното правилно приложение предпоставя и важността на ролята на този стадий, обезпечаващ законосъобразното протичане на цялото съдебно производство, като същевременно се извършва и съдебен контрол върху досъдебната фаза на процеса, относно охраняването на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници.

2. Теоретична и практическа значимост

Принципните положения, които стоят в основата на изследвания стадий „подготвителни действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“ - изпълнение на основната задача на наказателния процес за разкриване на обективната истина, гарантиране правото на обвиняемия на защита, осъществяване на ефективен съдебен контрол, постановяване на правилна, законосъобразна и справедлива присъда - намират най-пълно проявление именно в съдебната фаза на процеса. Тяхното правилно приложение предпоставя и важността на ролята на този стадий, обезпечаващ законосъобразното протичане на цялото съдебно производство, като същевременно се извършва и съдебен контрол върху досъдебната фаза на процеса, относно охраняването на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници.

В дисертационният труд са подбрани и анализирани над 600 съдебни акта - определения, решения и присъди - постановени от Върховния касационен съд, апелативните, окръжните и районните съдилища, относими към изследваната тема. При съпоставка между различни научни тези, достиженията на практиката се използват като ориентир и служат за

аргументацията при заявената подкрепа към някоя от тях. Актовете са подложени на критичен анализ с цел достигането на достоверни научно-практически изводи.

3. Обект и предмет на научното изследване

Обект на изследването е стадия „Предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“ в неговата цялост, но и неговото взаимодействие с други институти. Изследвано е възникването и развитието на института в други правни системи от древността до наши дни, като фокусът е поставен върху законодателството действащо в България след Освобождението до наши дни. Направена е съпоставка между националното законодателство и съответните норми в други държави, Изследвани са норми от наказателнопроцесуалните закони на други държави, част от различни правни семейства. Обект на изследване е и относимата съдебна практика на националните съдилища.

Предмет на научния анализ е както същността, така и проявлението на изследвания стадий в наказателното производство, в типичните законови хипотези и специфичните проблеми, възникващи в съдебната практика. Интерес представлява възникналата необходимост от повторното въвеждане на разпоредителното заседание от законодателя в най-ранния момент от разгръщането на съдебната фаза на процеса. е показателно за позитивите му като През законодателя стои въпросът за усъвършенстването на този институт въз основа на разрешенията на практиката и доктрината, с оглед ролята му на своеобразен гарант за зашита и реализиране на правата на обвиняемия и пострадалия в процеса.

4. Цели и задачи на научното изследване

Целта на всеки научен труд е свързан с изначалната амбиция да се предложи цялостен, задълбочен и актуален анализ на разглеждания проблем. Все пак, хипотезите които създава практиката, въз основа на законодателните решения, били те сполучливи или не, често са неизброими. Чрез анализ и съпоставка на теоретичните възгледи и съдебната практика, в настоящия труд са достигнати изводи, чиято цел е да допринесат за разрешаването на определени дискусионни в науката въпроси, за уеднаквяване на съдебната практика и за усъвършенстване на националното законодателство.

Задачите на изследването се изпълняват с оглед постигането на посочената по-горе цел. Те включват: проучване на възникването на изследвания стадий в национален и международен аспект; актуален преглед на съвременните системи за предаване на съд; съпоставка на националния модел за предаване на съд с този в други държави; анализ на актуалното националното законодателство; анализ на съдебната практика, с анотация на релевантните съдебни актове; посочване на проблемите и даване на решения за тяхното преодоляване чрез предложения за промяна в законодателството.

5. Методи на научното изследване

В изследването са приложени общи и специални научни методи. От общите научни методи се използват двата основни – този на диалектиката, при изследването на особеностите и противоречията между явленията и достигането на нови твърдения (метод на теза-антитеза-синтеза) и метода на логиката (анализ, синтез, аналогия, сравнение, индукция и дедукция, обобщение), при изясняването на връзките между явленията и постигането на знание в познавателния процес.

Анализът се използва като основен логически метод за проучване, при който се отделят, обособяват и изучават в тяхната относителна самостоятелност и взаимовръзка елементите на стадия на предаване на съд и подготвителни действия за разглеждане на делото в съдебно заседание. Използват се трите основни познавателни операции – избирателност в процеса на анализ, обособяване на отделни части от изследваните разпоредби и последователност при изучаването им. Синтезът е приложен при изследването на взаимовръзките между отделните етапи в подготвителните действия на съда и тяхната обусловеност от постигането на общи цели и задачи. При аналогията въз основа на сходството между изследваните институти се извеждат изводи за техните общи признаци. По метода на сравнението са съпоставени законодателните разрешения в процеса на правоприлагане и са анализирани тенденциите за развитието на стадия в изследвания период. Обобщени са връзките, отношенията и зависимостите между законовите разпоредби, като са достигнати крайни съждения за връзките и отношенията в отделните разпоредби. Приложени са методите на индукцията и дедукцията, за достигане на общи знания и частни заключения.

От специалните научно-правни методи, основно приложение намира историко-правният метод, който ще проследи развитието на института на предаването на обвиняемия на съд от неговото зараждане, през различните му форми, до съвременните му проявления. Използван е и сравнително-правният метод, който определя мястото на изследваната система за предаване на съд сред другите приложими системи в съвременния правен свят, като са представени изводи за общите черти и специфичните им особености, въз основа на които са обобщени предимствата и недостатъците на всяка от тях. Наред с тях е използван догматично-тълкувателен метод, чрез който се

извършва анализ на релевантните правни разпоредби действащи в националното правно законодателство.

Използван е историческият метод с приложението на който е проследено развитието на изследваните институти от каноничното право, през Средновековието, правилата за разглеждане на делата през османския период, съдоустройствените закони, действащи в следосвобожденска България, до приемането на съвременните процесуални закони. В изследването намират приложение и специфичните методи на езиковото, логическото, систематическото, телеологичното, разширителното, ограничителното и сравнителното тълкуване. Използвани са и логическите способи за преодоляване на празнини - *analogia, analogia legis, analogia juris, per argumentum a contrario, argumentum a fortiori*.

С оглед необходимостта от изясняване на съдържанието на определени законови разпоредби е използван още описателно-аналитичен, критико-аналитичния и лингвистичен подход. Въз основа на направените анализи, аргументирано са формулирани предложения *de lege ferenda* за промени в правната уредба на предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание с цел нейното усъвършенстване. Същите са изведени от анализа и поставени и в края на научния труд, след заключението.

6. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем 288 страници, разделен на глави, като съдържанието на дисертацията съответства на изискванията на Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България. Изложението следва увода и е обособено в две глави, балансирани по обем. Съдържа общо 591 бележки под линия на научна

литература на български и чужди езици и съдебна практика. Използваната литература включва 89 източника на български език, 15 източника на чужди езици, 7 електронни източника, 3 други След заключението са изведени 9 *de lege ferenda* предложения за изменение на законодателството. Приложена е и декларация за оригиналност.

II. Съдържание на дисертационния труд

1. Увод

Уводът аргументира необходимостта от актуален и цялостен научния труд по избраната тема, спецификите на изследвания институт и приносът на учените, работили по разглежданите проблеми. Очертани са научните методи, които се използват при анализа, като се аргументира структурата на дисертацията. Направено е кратко уточнение на съдържанието в главите.

2. Глава първа

Направен е **исторически преглед на предаването на съд в различните системи** – по мюсюлманското право, римското право, каноническия наказателен процес и Средновековието. Обзорно са разгледани съвременните системи за предаване на съд, като е направена съответната типизация, според това, дали предаването на съд се осъществява от прокурор, съд или от особена колегия. Разгледани са **моделите за предаване на съд** в държавите, дали съвременния облик на института – Франция, Германия, Австрия, Русия. В допълнение към типологията, предложена от проф. Никола Сранов и С. П. Велчев е предложено следното видово разделение: според това дали се прилага по всички видове дела или само по определена категория такива (дела от общ характер, дела по тежки престъпления и т.н.); според това дали се прилага от органа, който е завършил предварителното разследване (прокурор,

следовател-съдия) или от орган, създаден с цел да изпълнява единствено тази функция (обвинителна камара, обвинително жури); според това дали производството пред съответния орган е задължително или се образува по жалба на обвиняемия; според това дали органът, който прави преценка за предаване обвиняемия на съд има контролни, контролно-отменителни или просто администриращи функции по придвижване на актовете и жалбите; според това дали предаването на съд става от органа, който ще решава делото по същество или от горестоящ орган (обикновено по-високия по ранг съд); според това дали трябва предварително да се изготви обвинителен акт или това става след решаването за предаване на съд; според това дали определението, с което се предава на съд подлежи на обжалване или не; според това дали заседанието по предаването на съд е открито с присъствие на прокурор, обвиняем и свидетели или производството е закрито; според това дали има предварително установени законови критерии, които следва да бъдат налице при предаването на съд или преценката на органа е въз основа на събраните уличаващи доказателства. Обърнато е внимание на **актуалните законодателни решения в 9 чужди държави -** Франция, Италия, Гърция, Румъния, Чехия, Армения, Черна гора, Германия, Русия, Англия и Уелс и САЩ.

Изследването продължава с **исторически преглед на предаването на съд и подготвителни действия за разглеждане на делото в българското наказателно производство.** Следвана е хронологията на релевантните актове, от Временните правила за съдебно устройство на България[1] и Допълнението към Временните съдебни правила през 1880 г., отличаващи се с по-детайлна

[1] Утвърдени на 24 август 1878 г. в Пловдив от Императорския руски комисар. Цитирано от Съдебни закони. Част Първа. Закони по съдоустройството и съдопроизводството. Второ официално допълнено издание от Министерство на Правосъдието. София. Държавна Печатница. 1888 г.

уредба на подсъдността, механизмът за предаване на съд на определени групи субекти, както и подробно разписване на правомощията на прокурора след приключване на предварителното следствие, неговите задължения свързани с предаването на обвиняемия на съд, включително съдържанието на обвинителния акт. Налага се извод, че наказателно-процесуалната система в този период е възприела подход, при който предаването на обвиняемия на съд се осъществява от съда.

При действието на **Закона за углавното съдопроизводство** се обособява производството по предаване на съд и подготвителните действия за съдебното следствие в едно общо производство, наречено междинно[2]. Наред с проявлението на класическата хипотеза за предаване на съд от прокурора с обвинителен акт, друг държавен орган, който има тези правомощия е апелативният съд с обвинителното определение, а извън структурата на държавните органи, такава възможност има и частният обвинител с тъжбата. Ясно са очертани действията, които се извършват от съда като колегиален орган и тези, които извършва еднолично председателя на състава. Законодателят е следвал определена логика при групиране на различните дейности, съобразно значението им за развитието на производството. В този стадий се обособяват страните в процеса с присъщите им права.

С приемането на **Наказателни-процесуалния кодекс през 1952 г.,** системата за предаване на съд се превръща във функция на съда за цялото наказателно производство[3], като той, а не прокурорът, решава окончателно въпроса за предаване обвиняемия за съдене. Стадият се обособява като

[2] **Велчев, С.П.** Ръководство по углавния процес, Том II …, с. 208.; **Саранов, Н.** Българско наказателно-процесуално право, София, Печатница „Художник“, 1937, с. 521.
[3] Така **Кочев, К.** Предаване обвиняемия на съд…, с. 18.

контролен[4] и самостоятелен[5] в съдебната фаза на процеса и цели по-доброто гарантиране правата на обвиняемия в производството и проявлението на принципа на състезателност. Като предимство следва да се посочи, че законодателят е предвидил изчерпателно правомощията, които има съда в това непублично[6] заседание, като е очертал ясно и границите на проверката, която трябва да осъществи в този стадий, за да се изпълнят неговите цели и задачи – предаването обвиняемия на съд и подготовката на делото за разглеждане в съдебно заседание. Като недостатъци са определени липсата на участие на обвиняемия и спецификата на правомощията на съда, който по-скоро подпомага обвинението и дейността прокурора - с възможността за връщане на делото за доразследване и поправката на правната квалификация.

Мястото на предаването на съд в наказателно-процесуалната система се запазва с промените в **НПК от 1974 г.** Утвърждава се неговата обособеност, като самостоятелен стадий на наказателния процес, свързващ досъдебното и съдебното производство. Посочва се неговото процесуално значение на стадий със „задължителен, неизбежен характер, с ясно очертани контролни функции“, с „решаващо влияние за разгръщането на процеса и за повишаването на качеството и ефективността по правосъдието по наказателни дела“[7]. Развитието на законовите разпоредби в този стадий едновременно признава качеството страна на определени субекти в процеса, като гарантира правата на страните в процеса и осигурява законосъобразното протичане на цялата съдебна съдебната фаза. Предпоставките за предаване на съд се регламентират окончателно под формата на въпроси, които подлежат на задължително

[4] **Радева, Р.** Правото на защита на обвиняемия в наказателния процес на НРБ, С. Наука и изкуство, 1985, с. 142.
[5] **Байчев, И.** Предложения за някои изменения на гл. XII от Наказателнопроцесуалния кодекс – подготвителни действия. Социалистическо право, Год. 17, Кн. 4, С. 1968, с. 56.
[6] **Павлов, С.** Наказателен процес на Народна Република България, С. Наука и изкуство, 1956, с. 651.
[7] **Кочев, К.** Предаване обвиняемия на съд, „Наука и изкуство“, С., 1984, с. 5

обсъждане от съда. Прецизира се и приложението на подготвителните действия за разглеждане на делото пред съд.

С **измененията от 1990 г.**, институтът на разпоредителното заседание е премахнат. Това съкращаване на процесуални институти продължава и през 2005 г., и представлява стъпка назад за законодателя, при наличието на вече утвърден и работещ механизъм за откриване и преодоляване на допуснати съществени процесуални нарушения на досъдебната фаза на процеса.

Сравнително-правният анализ в тази глава с други държави насочва към извод за възможност за подобряване на този институт с евентуално въвеждане на друг, независим съдебен орган, който да извършва проверка по допускане на обвинението до разглеждането му от съд по същество, като по този начин се пресече възможността да се формира предварително вътрешно убеждение у съда, каквато е безспорно мислима при идентичност между предаващия на съд орган и ръководно-решаващия такъв.

3. Глава втора

В тази глава са разгледани всички актуални проявления на изследвания стадий, определен като самостоятелен[8], първи стадий[9] на съдебната фаза на наказателния процес, което становище е подкрепено със съответните аргументи. Достигнат е извод, че същият има подготвителен характер, съотнасяйки го към съдебното заседание.

След изясняването на характера на производството, изследването продължава със същината на предаването на съд. Разгледани са теоретичните възгледи, като е прокарана разликата между делата от общ и частен характер,

[8] **Чинова, М, Бележков, Б.** Обща характеристика на предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото, Норма, бр. 3, 2018 г. С. Сиела, с. 60.
[9] **Чинова, М., Митов, Г.** Кратък лекционен курс по наказателно-процесуално право, С. Сиела. с. 47, с. 425.

съобразно техните специфики. Обособени са две положителни предпоставки, последователното реализиране на които води до предаването на съд по дела от **общ характер** - първо конституиране като подсъдим (страна) по силата на закона с връчването на книжата по делото и второ – насрочване на съдебното заседание. Приема се, че при липсата на предвиден от законодателя нарочен акт (определение или разпореждане), предаването на съд по дела от общ характер се осъществява с насрочване на съдебното заседание, тъй като се предава на съд само лице, което вече е конституирано като подсъдим, което става *ex lege* с получаването на препис от обвинителния акт и съобщението за датата на разпоредителното заседание. Подкрепено е законодателното разрешение с разпоредбата на чл. 165 от НПК от 1952 г., която посочва, че актът с който се предава обвиняемия на съд е определение за предаване обвиняемия за съдене.

Направено е предложение *de lege ferenda,* определението по реда на чл. 248, ал. 5, т. 4 от НПК за насрочване на делото в съдебно заседание, да съдържа изричен текст с който предава лицето на съд, а в разпоредбата, след „насрочва делото“, да се добави, „предава подсъдимия на съд“, за да добие следния вид: „*предава подсъдимия за съдене*, насрочва делото и уведомява явилите се лица, когато не са налице основания за разглеждането му по реда на глава двадесет и седма, глава двадесет и осма и глава двадесет и девета или когато е констатирал очевидни фактически грешки в обвинителния акт“. Така съдебният акт би добил и форма на определение за предаване на съд.

При дела от **частен характер**, предаването на съд се извършва от съда и в частност от съдия-докладчик. По дела, образувани по тъжба на пострадалия, процесуалното качество на подсъдимия възниква едва след като съдията-

докладчик приеме тъжбата за редовна, удовлетворяваща изискванията на чл. 81, ал. 3 НПК.

Разгледани са спецификите на **образуването на производството** пред първата инстанция, като по дела от **общ характер** се образува по обвинителен акт. С внасянето на обвинителния акт в съда се задейства процесуално-правен механизъм, с който делото влиза в съдебната фаза на наказателния процес. В процесуалната роля и положение на прокурора настъпват промени, които прекратяват правомощията му на *dominus litis* и го поставят в равностойно положение с другите страни в процеса. Изследвани са същностните характеристики на обвинителния акт. По дела от **частен характер**, производството пред първата инстанция се образува по тъжба на пострадалия от престъплението (чл. 247, ал. 1, т. 2 НПК). Отново образуването става *ex lege*, без да е необходим нарочен акт. Разгледани са особеностите на тъжбата. Анализирано е образуването на съдебното производство при особените правила по глава двадесет и осма и двадесет и девета - *ex lege* с внасянето на предложението на прокурора за освобождаването от наказателна отговорност с налагане на административно наказание или споразумението за решаване на делото[10], както и поставянето на началото на производството в информационната система на първоинстанционния съд (чл. 247 а НПК) с промените от ДВ, бр. 110 от 2020 г. в сила от 30.06.2021 г., в НПК се въведоха изисквания за.

При определянето на **съдия-докладчик и правомощията на съдията-докладчик,** същите са определени като „продължение на проверката относно наличието или липсата на предвидените в закона положителни и отрицателни

[10] Така **Чинова, М., Митов, Г.** Кратък лекционен курс по наказателно-процесуално право, С. Сиела, с. 433-434.

процесуални предпоставки за продължаване висящността на делото, както и на изискванията относно възможността именно този съд да разгледа и реши делото.“ Те „обезпечават законосъобразното възбуждане и законосъобразното продължаване висящността на процеса.[11]“ Достигнат е извод, че разпоредбите свързани с образуването на делото и определянето на съдия-докладчик са от правно-технически характер. Тяхното пряко отношение към наказателното производство е във връзка с проявлението на принципа за случайно разпределение на делата, регламентиран в чл. 9 от Закона за съдебната власт[12].

Направен е подробен анализ на определеното на подсъдността, във всичките и видове – родова, местна, функционална, особена, както по дела от общ, така и по дела от частен характер, като е обърнато внимание на специфични хипотези - по делата за престъпления, преследвани по тъжба на пострадалия, по чл. 196а, чл. 206, ал. 4, чл. 212, ал. 5, чл. 213а, ал. 3 и ал. 4, чл. 214, ал. 2 НК, компетентен първоинстанционен съд е окръжният съд; въпросите за местоизвършването на деянието, описано в тъжбата; при клевета разпространена в интернет и други.

Разпоредителното заседание е разгледано в съответствие със законодателната идея при неговото въвеждане - постигането на „ускорение“ или по-скоро предотвратяването на забавяне[13] на наказателния процес с въвеждането на процесуална преклузия срещу многократното връщане на

[11] Така **Раймундов, П.** Обида и клевета. Материалноправни и процесуални въпроси. С. Фенея, 2009, с. 113.
[12] Обн. ДВ. бр. 64 от 7.08.2007 г., изм. ДВ. бр. 15 от 22.02.2022 г.
[13] Законодателят определя измененията като „насочени към ускоряване на процесуалното развитие и в двете фази на наказателното производство“ тъй като връщането на делото в предходната фаза „забавя съществено наказателното производство, с всички останали негативни последици“. Виж стр. 1 от Мотиви към законопроект на Министерски съвет внесен на 13.06.2017 г., сигнатура 702-0104, достъпен на https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/66666.

делата на досъдебната фаза от всяка съдебна инстанция[14]. Аргументирано е неговото предназначение[15] за предварителното решаване на редица въпроси от съществено значение за по нататъшния ход на съдебното производство и подготовка на разглеждането на делото в съдебно заседание по същество, с цел да се избегне затрудняването му от предварителни въпроси по развитието на наказателното производство. Подробно са разгледани действията по насрочване на разпоредително заседание, участниците, реда за провеждането му. Аргументирана е необходимостта от включване на повереника в кръга на призоваваните лица, като е направено предложение *de lege ferenda* ал. 1 от чл. 247г от НПК да има следното съдържане: „Участници в разпоредителното заседание са прокурорът, подсъдимият, защитникът, пострадалият или неговите наследници, ощетеното юридическо лице *и повереникът, ако такъв е бил упълномощен“*.

Въпросите, които се обсъждат в разпоредителното заседание, заемат фундаментална част в изследването, с оглед значението им за самия институт. Те са особено значими и поради това са предмет на разглеждане в отделен стадий на съдебното производство, тъй като засягат развитието на съдебната фаза на наказателния процес като цяло, както и установяването на процесуалното положение на страните в него. Последователно в нормите на чл. 249 - чл. 252 от НПК са разписани основанията, при които съдът следва да упражни правомощията си и по-конкретно тези разписани в чл. 248, ал. 1, т. 1-8 НПК и съответните правни последици, налагащи определени произнасяния на съдебния състав. При спазване на поредността, която е определил законодателя, изследването разглежда всеки един от въпросите,

[14] **Чинова. М**. Връщането на делото на прокурора от разпоредителното заседание за предаване на съд, Наказателно правораздаване – традиции и перспективи. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С. 2018. с. 15

[15] Определение № 2779 от 5.10.2023 г. на СГС по в. ч. н. д. № 5408/2023 г.

като се поставя солиден фокус върху това **допуснато ли е на досъдебното производство отстранимо съществено нарушение на процесуални правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници.** При аргументацията на изводите е използван отново историческия анализ, като се проследява историята на института на същественото процесуално нарушение от 1952 г. до актуалната съдебна практика към момента. Анализирани са всички съставни елементи на формулировката, направен е и граматически анализ на употребените от законодателя понятия, използван е метод *a contrario*. Като извод е предложено *de lege ferenda* разпоредбата на чл. 248, ал. 1, т. 3 от НПК да се допълни както следва: „допуснато ли е на досъдебното производство отстранимо съществено нарушение на процесуални правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници, *на защитника или на повереника;*“

Внимание е обърнато на теоретичните възгледи относно **правата на обвиняемия**, нарушаването на които предпоставя връщане на делото на досъдебното производство, извеждайки следното: **Правото на обвиняемия да научи за какво престъпление е привлечен в това качество,** ще бъде нарушено в пет[16] хипотези: когато няма изготвено постановление за привличане на едно лице като обвиняем; когато постановлението за привличане, макар и изготвено, не му е било предявено; когато макар и изготвено и предявено, постановлението не съдържа описание на извършеното деяние или правната квалификация; когато описанието на извършеното деяние

[16] В теорията различно обособяване на основанията виж при **Панова, П.** Съществени ли са …, с. 37, **Чинова, М, Бележков, Б.** Обща характеристика на предаването на съд …, с. 83, **Русев, Г.** Кои са съществените процесуални нарушения, налагащи прекратяването на съдебното производство и връщане на делото в хода на досъдебната фаза, Studia juris, брой 1/2024 г., с. 121, достъпно на https://studiaiuris.com/2024/05/06/%d0%b3%d0%b0%d0%b1%d1%80%d0%b8%d0%b5%d0%bb-%d1%80%d1%83%d1%81%d0%b5%d0%b2/.

и неговата правна квалификация в постановлението за привличане не съответства на изложеното във внесения в съда обвинителен акт; когато обвинителният акт е непълен, съдържа неточности или не е описана в пълнота приетата за установена фактическа обстановка или правната квалификация[17].

Нарушаването на **правото на обвиняемия да дава или да откаже да дава обяснения по обвинението** ще съставлява отстранимо съществено процесуално нарушение когато: не е дадена възможност на обвиняемия да даде обяснения; липсва протокол от разпита; разпитът не е проведен незабавно след връчването на постановлението за привличане, а едва след извършването на други действия по разследването.

Правото на обвиняемия да участва в производството не може да се смята за обобщение или комплекс от няколко права, както поради неговото самостоятелно място в чл. 55 от НПК, така и от изричното и отделно изброяване на останалите права, визирани в първите две становища, в същата разпоредба, съответно в предл. 3, 4, 6 и 8, както и в чл. 227, ал. 2, чл. 228 и чл. 229 от НПК. Друг аргумент срещу придаването на обобщен характер на правото на участие на обвиняемия, посочено в чл. 249, ал. 4, т. 1, предл. 3 от НПК, можем да изведем, разглеждайки същностните характеристики на изброените права, които се твърди да са част от едно (единно) по-общо формулираното такова. Този подход води до извод, че не всяко тяхното нарушение в досъдебната фаза, следва да се определя кумулативно като съществено и отстранимо. По отношение правото на обвиняемия да прави искания, бележки и възражения, същото се свързва преимуществено със събирането на доказателства, но законът изключва разглеждането в разпоредително заседание на нарушенията, свързани с допускане, събиране,

[17] ТР №2 от 07.10.2002 г. ОСНК, ВКС; ТР № 6 от 19.02.2018г. ВКС, т.д. № 6/2017 г. ОСНК

проверка и оценка на доказателства и доказателствени средства по смисъла на чл. 248, ал. 4 от НПК. Тук нарушенията ще бъдат налице и когато органът не се е произнесъл по исканията, или са налице пороци при произнасянето – липса на мотиви, липса на произнасяне по всички направени искания.

Правото на подсъдимия да има защитник, при спазване на законовия регламент за това, несъмнено е едно от основните и гарантирани от закона права, чието осъществяване в пълен обем съдът е длъжен да осигури[18]. Нарушенията на правото на обвиняемия да има защитник**,** които се определят като отстраними съществени такива, се проявяват в двете хипотези на защита – задължителна (в двете основни разновидности на абсолютно и условно задължителна) и доброволна. Разгледани са хипотезите, когато обвиняемият е непълнолетен при предявяване на обвинението; когато обвиняемият е с физически или психически недъзи, които му пречат да се защитава сам; обвиняемият не владее български език; при делата за престъпление, за което се предвижда лишаване от свобода не по-малко от десет години или друго по-тежко наказание; когато интересите на обвиняемите са противоречиви и един от тях има защитник; когато е направено искане по чл. 64 НПК или обвиняемият е задържан; когато делото се разглежда в отсъствието на обвиняемия; когато обвиняемият не е в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има защитник и интересите на правосъдието изискват това.

Анализът продължава с **правата на пострадалия или на неговите наследници**, нарушаването на които предпоставя връщане на делото на досъдебното производство - правото пострадалият да бъде уведомен за образуването на досъдебното производство; правото пострадалия да бъде

[18] Решение № 61 от 23.02.2009 г. на ВКС по к. н. д. № 784/2008 г., I н. о., НК, докладчик съдията Капка Костова

уведомен за правата си; правото на пострадалия да участва в производството; правото пострадалият да получи писмен превод на постановлението за прекратяване или спиране на наказателното производство, ако не владее български език.

В същата глава е разгледано **ограничението по чл. 248, ал. 4 от НПК**, относно изключването от обхвата на чл. 249, ал. 4, т. 1 от НПК нарушенията на правата на обвиняемия, пострадалия и неговите наследници, свързани с техни искания, бележки, възражения, както и възможността да предоставят доказателства, съответно отказът на прокурора да събере едни или други доказателства по техни искания. Поддържа се, че това не нарушава правото на защита на подсъдимия, тъй като той и неговият защитник имат право да искат от съда събирането на доказателства във фазата на съдебното следствие, както и сами да представят такива, които са необходими и относими, но органите на досъдебното производство са пропуснали или изрично са отказали да съберат в хода на проведеното разследване.

Интерес за науката и практиката представлява преклузията по **чл. 248, ал. 3 от НПК.** Подкрепя се тезата, че насочеността на тази преклузия е към страните[19] в процеса, при следните аргументи: посредством своята процесуална активност страните следва да аргументират пред съда, че досъдебното производство е протекло при наличие или отсъствие на съществени процесуални нарушения с определени за тях правни последици; при приложението на принципа на служебното начало, въззивната и

[19] Така **Магдалинчева, В.** Разпоредителното заседание след промените в НПК – практически проблеми, достъпно на https://news.lex.bg/%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%BE/

касационната инстанция имат право да извършат проверка за наличието на съществени процесуални нарушения на досъдебното производство и ако установят наличието им, да върнат делото в разпоредителното заседание, където първият съд следва да констатира съответното нарушение при обсъждане на въпросите на чл. 248, ал. 1, т. 3 от НПК[20]; няма пречка, при провеждане на ново разпоредително заседание, страните отново да поставят въпроси, свързани с допуснати на досъдебното производство съществени процесуални нарушения и по тях да се произнесе по свое усмотрение новият първоинстанционен съдебен състав[21], законодателят използва израза „не могат да се правят възражения“, който не може да бъде отнесен към съда, тъй като ръководно-решаващия орган не прави възражения в процеса.

Въпросът за **съдебният контрол на постановените в разпоредително заседание актове** е отнесен към всеки от актовете – определенията и разпорежданията - на първоинстанционния съд.

Подкрепена е тезата, че **неизменността на състава** следва да се спазва от провеждане на разпоредителното заседание, като в основата на аргументацията е принципното положение, че в разпоредително заседание

[20] Решение № 69/2019 г. по н.д. № 245/2019 г. на ВКС, III н.о. Решение № 188 от 19.11.2019 г. по н.д. № 790/2019 г., на ВКС III н.о., Решение № 11 от 07.01.2020 г. по н.д. № 840/2019 г. на ВКС, III н.о., Решение № 29 от 10.07.2019 г. по н.д. № 22/2019 г. на ВКС, III н.о., Решение № 78/30.04.2019 г. по н.д. №1209/2018 г. на ВКС, I н.о. Решение № 1/02.01.2019 г. по в.н.о.х.д. № 340/2018 г. на Апелативен съд – Варна, Решение № от 27.09.2019 г. по в.н.о.х.д. № 417/2018 г. на Апелативен съд – Варна, Решение № 107 от 30.10.2019 г. по в.н.о.х.д. № 235/2019 г. на Апелативен съд – Велико Търново, Решение № 185 от 23.01.2020 г. по в.н.о.х.д. № 161/2019 г. на Апелативен съд – Бургас, Решение № 5/20.01.2020 г. на ОС – Кюстендил по в.н.о.х.д. № 160/2019 г. Обратното становище, а именно, че тази преклузия е насочена и към съда, виж при **Хинов, И.** Разпоредителното заседание – различен поглед върху проблемите, които то поставя, достъпно на https://news.lex.bg/guestpost/%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5/.

[21] Така **Ранчев, И.** Разпоредителното съдебно заседание преодоля ли проблемите свързани с неоправданото връщане на делата за доразследване и спазването на принципа за приключване на наказателните производства в разумни срокове. Сборник „Научни четения посветени на 140-годипнината от приемането на Търновската конституция“, Пловдивски университет, 2019, с. 300.

преценката за справедливостта на производството по отношение на обвиняемия, свързана с произнасянето по допуснатите процесуалните нарушения, се извършва по вътрешно убеждение.

Относно конституирането на страните в производството са изведени становищата на учените акад. С. Павлов, проф. М. Чинова, проф. Г,.Митов и доц. д-р И. Цонков, като последователно са разгледани спецификите за всеки един от субектите – частния обвинител, частния тъжител, гражданския ищец, гражданския ответник, при наличието на предпоставките за процесуална правоспособност, процесуална дееспособност, направено искане (депозирана тъжба) в съответната форма и в предвидения срок и акт на съда.

Разгледани са проблемите свързани с отстраняването на очевидна фактическа грешка в обвинителния акт, като е предложена следната дефиниция: **допуснатото несъответствие между действителната воля на прокурора и нейното писмено обективиране, произлизащото от неправилно техническо отразяване в обвинителния акт, което не е от характер да затрудни реализацията на защитата на подсъдимия и не съставлява отстранимо съществено процесуално нарушение**.

4. Заключение

Утвърдена е важността на „Предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“ като стадий, свързващ стадии и за двете фази на процеса. Неговата значимост, проследима от възникването на правораздавателните системи, през развитието им през средновековието до различните модели на проявление в съвременните правни системи в наши дни, намира проявление в повторното му въвеждане от

законодателя и непрекъснатият стремеж на науката и практиката да усъвършенстват института.

III. Научни приноси

Дисертационният труд е първото съвременно цялостно изследване на първия стадий на съдебната фаза на процеса. В него са обобщени и систематизирани различните становища по редица въпроси, свързани с провеждането на наказателното производство в този стадий. Въз основа на анализа на нормативната уредба, теоретичните достижения и съдебната практика, са обосновани собствени становища и са предложени конкретни решения на засегнатите проблеми, вкл. предложения за усъвършенстване на законодателството:

1. De lege ferenda следва да се използва по-правилното наименование "Определяне и правомощия на съдията-докладчик", тъй като наименованието на разпоредбата на чл. 247 б НПК – „Определяне на съдия-докладчик и проверка на подсъдността на делото" не е терминологично сполучливо.

2. De lege ferenda следва да се допълни разпоредбата на чл. 247б, с допълнителна алинея, със следния текст: По дела по глава двадесет и четвърта, двадесет и осма и двадесет и девета, разпоредително заседание не се провежда. Подготвителните действия за разглеждането на тези дела се извършват от съдията-докладчик в закрито заседание.

3. De lege ferenda разпоредбата на чл. 247г от НПК следва се измени, като първо посочи категорично и лимитативно участниците в разпоредителното заседание, а след това възможностите за провеждане на разпоредителното заседание съобразно тяхното присъствие или отлагането му поради неявяване на някои то тях по уважителни причини. Така ал. 1 от чл.

247г следва да има следното съдържане: „Участници в разпоредителното заседание са прокурорът, подсъдимият, защитникът, пострадалият или неговите наследници, ощетеното юридическо лице и повереникът, ако такъв е бил упълномощен“.

4. De lege ferenda, разпоредбата на чл. 247в, ал. 2 от НПК следва да допълни, като се предвиди възможността за уведомяване на повереник: „За разпоредителното заседание и за въпросите по чл. 248, ал. 1 се уведомяват прокурорът и защитникът, както и пострадалият или неговите наследници и ощетеното юридическо лице, на които се съобщава за правото да упълномощят повереник, а ако такъв е бил упълномощен, то също следва да се уведоми.“

5. De lege ferenda разпоредбата на чл. 248, ал. 1, т. 3 от НПК следва да се допълни както следва: „допуснато ли е на досъдебното производство отстранимо съществено нарушение на процесуални правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници, на защитника или на повереника;“.

6. De lege ferenda определението по реда на чл. 248, ал. 5, т. 4 от НПК за насрочване на делото в съдебно заседание, следва да съдържа изричен текст с който предава лицето на съд, а в разпоредбата, след „насрочва делото“, да се добави, „предава подсъдимия на съд“, за да добие следния вид: „предава подсъдимия за съдене, насрочва делото и уведомява явилите се лица, когато не са налице основания за разглеждането му по реда на глава двадесет и седма, глава двадесет и осма и глава двадесет и девета или когато е констатирал очевидни фактически грешки в обвинителния акт“. Така съдебният акт би добил и форма на определение за предаване на съд.

7. De lege ferenda определението по реда на чл. 252, ал. 4 НПК за насрочване на делото в съдебно заседание, следва да съдържа изричен текст с който предава лицето на съд, а в разпоредбата, след „когато са налице основания за разглеждането й в съдебно заседание“, да се добави, „предава обвиняемия на съд“, за да добие следния вид: „предава обвиняемия на съд, насрочва делото и уведомява явилите се лица, когато не са налице основания за разглеждането му по реда на глава двадесет и седма, глава двадесет и осма и глава двадесет и девета или когато е констатирал очевидни фактически грешки в обвинителния акт“.

8. De lege ferenda да отпадне правомощието на съда в разпоредително заседание по чл. 250, ал. 1, т. 1 то НПК в разпоредително заседание да прекрати наказателното производство, когато деецът се освобождава от наказателна отговорност с прилагане на възпитателни мерки по см. на чл. 24, ал. 1, т. 8 от НПК.

9. De lege ferenda следва да отпадне възможността съдът в разпоредително заседание да спира наказателното производство на основание чл. 25, ал. 1, т. 1 от НПК - след извършване на престъплението обвиняемият е изпаднал в краткотрайно разстройство на съзнанието, което изключва вменяемостта.

10. Предложена е дефиниция на „очевидна фактическа грешка“, като „допуснатото несъответствие между действителната воля на прокурора и нейното писмено обективиране, произлизащото от неправилно техническо отразяване в обвинителния акт, което не е от характер да затрудни реализацията на защитата на подсъдимия и не съставлява отстранимо съществено процесуално нарушение“.

IV. Публикации по темата на дисертацията

При разработване на дисертационния труд части от него са публикувани както следва:

1. **Отстраняване на очевидни фактически грешки в обвинителния акт,** Сборник доклади от конференция "Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство" през 2018 г. УИ "Св. Климент Охридски", с.585-594, ISBN : 978-954-07-4536-7

2. **Системи за предаване на обвиняемия на съд - исторически преглед и съвременни тенденции,** Сборник с доклади от X национална конференция на докторантите в областта на правните науки, издателство БАН, с. 377-388, ISSN 2603-3011;

3. **Практически въпроси при проверката на подсъдността от съдията-докладчик след образуването на производството пред първата инстанция,** Публикувана в професионален правен сайт „Предизвикай правото“ ISSN 1314-7854, достъпна на https://www.challengingthelaw.com/nakazatelno-pravo/prakticheski-vaprosi-pri-proverka-podsadnost/